

Objavljivanje podataka o finansiranju političkih partija

Amra Fetahović

Sažetak

Studija analizira dostupnost podataka o finansiranju političkih stranaka iz dvije perspektive: Centralne izborne komisije (CIK) i javnosti odnosno birača. Iako analiza iz obe perspektive uzima u obzir kvalitet i kvantitet dostupnih informacija, u slučaju CIK-a veći je fokus na kvaliteti dostupnih informacija, dok je kod građana veći fokus na kvantitetu dostupnih informacija.

Rezultat ove analize pokazuje da niz postojećih problema u oblasti finansiranja političkih partija dovodi do upitnosti kredibiliteta ne samo finansijskih izvještaja koje političke partije podnose CIK-u nego i nad Revizorskim izvještajima CIK-a koji su dostupni i široj javnosti.

Značaj za regulisanjem ove oblasti je višestruk. U Bosni i Hercegovini trenutni sistem finansiranja političkih partija generira korupciju ogledajući se u tome da politička stranka može primati zakonom zabranjene priloge i najvjerovatnije ostati neotkrivena.

Pored toga što generira korupciju, sistem finansiranja političkih partija ima negativan uticaj i na demokratiju. Uticaj na demokratiju ogleda se u tome što građani nisu upoznati s finansiranjem političkih stranaka, što potvrđuju terenska ispitivanja urađena u okviru ove Studije. Dva su razloga zašto bi građani trebali biti upoznati sa finansijama političkih partija. Prvi razlog se odnosi na činjenicu da građani indirektno, putem poreza finansiraju vodeće političke partije. Drugi razlog odnosi se na to da građani prilikom glasanja nemaju uvid u to koji donatori finansiraju koje političke partije a čije saznanje bi moglo da utiče na odluku glasača kome da ukaže svoje povjerenje na izborima.

Jedan od značajnih problema prepoznatih u studiji je sistem monitoringa novca u politici. Ulogu monitoringa obavlja CIK, ali nepravedan omjer između kapaciteta CIK-a i velikog broja političkih partija koje treba analizirati iziskuje ozbiljan angažman nevladinog sektora.

Činjenice koje će biti navedene u Studiji ukazuju na kompleksnost problema finansiranja političkih partija te da njegovo rješavanje podrazumjeva reformski pristup. Takav pristup implicira uključivanje više aktera kao što su: vladine institucije, nevladine organizacije, medije i Evropsku komisiju. Iako dosadašnje izmjene u regulativi finansiranja političkih partija govore o nedovljnoj političkoj volji da se ovaj problem riješi, kada govorimo o finansiranju političkih partija, neizbježno je govoriti o ulozi Evropske komisije. Upravo Evropska komisija, u svojoj Strategiji proširenja, ukazuje potencijalnim zemljama kandidatima na neophodnost izmjene finansiranja političkih partija.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Opis problema	4
2.1. Opća pozadina problema	4
2.2. Historijski pregled kontrole novca u politici u BiH	5
2.3. Trenutno stanje po pitanju objavljivanja podataka o finansiranju političkih stranaka	6
2.3.1. Otkrivanje podataka Centralnoj izbornoj komisiji	6
2.3.1.1. Moguća zloupotreba zakona i razlozi za netačno izvještavanje	8
2.3.2. Objavljivanje podataka javnosti o finansiranju političkih stranaka	11
3. Opcije politika	14
3.1. Mogući pristupi rješavanju problema	14
3.2. Kriteriji za odabir opcija	14
3.2.1. Opcija 1 - Status quo	16
3.2.2. Opcija 2	16
3.2.3. Opcija 3	16
4. Zaključci i preporuke	17
4.1. Preporuke institucijama vlasti	17
4.2. Preporuke nevladinim organizacijama	18
4.3. Preporuke za Evropsku komisiju	19
Literatura	19
Dodatak 1: Finansijski izvještaj	21
Dodatak 2: Rezultat terenskog istraživanja	23

Uvod

Zakoni o regulisanju finansiranja političkih stranaka mogu dovesti do korumpiranog ponašanja političkih stranaka koje može ostati neotkriveno. Zakonodavna pravila poznaju različite načine kontrole novca u politici, kao što su ograničenje priloga, ograničenje trošenja u izbornoj kampanji, zabranjeni donatori itd. Ova pravila su besmislena ako ne postoje odgovarajuća pravila za objavljivanje podataka o finansiranju političkih stranaka koja mogu dovesti do nepoštenog izvještavanja političkih stranaka. Neistinito i netačno izvještavanje može dovesti do korumpiranog ponašanja političkih stranaka.

Druga dimenzija problema finansiranja političkih stranaka vezana je za javnost. Građani nisu upoznati sa finansiranjem političkih stranaka, iako imaju pravo na to, zbog činjenice da oko 85%¹ izvora finansiranja (parlamentarnih stranaka) dolazi iz budžeta (poreznih obveznika). Izborni rezultati mogu ovisiti o podacima o finansiranju političkih stranaka; poznavanje izvora finansiranja omogućuje građanima da odrede finansijske interese koji pružaju potporu kandidatima. Na taj način, u toku izbornog procesa, građani mogu odbaciti bilo kojeg kandidata čija se kampanja oslanja na donatora sa datim profilom. U isto vrijeme, nakon izbora će biti lakše utvrditi da li je donatorova firma favorizovana, na primjer, u postupcima javne nabavke.

Metodologija koja je korištena za ovu studiju uglavnom se temelji na analizi zakonodavstva, komparativnoj analizi, terenskim istraživanjima i intervjuima koji su rađeni sa ključnim sudionicima. Zakonodavna analiza će ukazati na slabosti u postojećem zakonodavstvu, te će u isto vrijeme pokazati kako političke stranke mogu Centralnoj izornoj komisiji (CIK) podnijeti neistinite finansijske izvještaje. Komparativna analiza će pokazati da je nužno napraviti reformu u oblasti finansiranja političkih stranaka jer je to globalni trend u demokratskim državama, te će biti prikazani neki primjeri u drugim zemljama koji će poslužiti u izradi preporuka. Ispitivanja na terenu pokazuju da građani (birači) nisu informisani o finansiranju političkih stranaka i oni ne znaju gdje da pronađu informacije. Intervjui su korišteni za provjeru prakse u oblasti finansiranja političkih stranaka.

Budući da je fokus rada na otkrivanju izvora finansiranja političkih stranaka, analiza će uključivati elemente koji utiču na kvalitetu objavljene informacije. To se prvenstveno odnosi na kontrolu objavljenih finansijskih izvještaja.

Opći cilj ovog istraživanja je podizanje svijesti među svim sudionicima koji su uključeni u finansiranje političkih stranaka. Jaki argumenti koje će ovo istraživanje pružiti, poslužiti će kao poziv na buđenje da bi se pokrenule neizbježne reforme. Povrh toga, cilj ovog istraživanja je također da animira nevladine organizacije da počnu djelovati u ovoj oblasti, kroz praćenje finansiranja političkih stranaka, i kroz podizanje svijesti o tim pitanjima među javnosti.

Postoji globalni cilj za povećanje demokracije i smanjenje korupcije u finansiranju političkih stranaka. Međunarodna fondacija za izborni sistem (IFES)² je prepoznala činjenicu da političko finansiranje ima središnju ulogu u vezi s korupcijom, efikasnim upravljanjem, slobodnim i poštenim izborima i demokracijom. Također, Vijeće Evrope, kroz evaluacijske timove Grupe država protiv korupcije (GETs) daje opće preporuke o finansiranju političkih stranaka svojim državama članicama među kojima je i BiH.³

U izradi preporuka postoje dvije suprotne strane koje će se uzeti u razmatranje: politička volja i proces pristupanja EU.

Sinhronizovano djelovanje Evropske unije, nevladinih organizacija, medija i birača može ugušiti političku volju i doprinijeti rješavanju problema što treba biti poduzeto od strane vlade. Ipak, prije nego se to dogodi, svi učesnici u oblasti finansiranja političkih partija trebaju shvatiti veličinu problema kao i posljedice koje trenutni sistem finansiranja političkih partija može izazvati.

¹ Finansijski izvještaji o političkim strankama su dostupni na www.izbori.ba

² Ohman, M., Zainulbhai, H. (2009). *Political Finance Regulation: The Global Experience*, str. 14

³ Preporuka Vijeća Evrope

2. Opis problema

“Političko finansiranje je suštinsko pitanje za demokraciju, upravljanje i razvoj. Bez obzira na činjenicu koliko su bez ijedne greške provedeni izbori u jednoj zemlji, koliko je aktivno civilno društvo, koliko su konkurentne političke stranke, te koliko su odgovorne njezine lokalne vlasti, uloga novca u politici nedvojbeno utiče na kvalitetu demokracije i upravljanja. Samo kroz veću transparentnost čovjek će u potpunosti razumjeti obim i prirodu tog uticaja.”

(Ujedinjene nacije, Ured za demokraciju i upravljanje, 2003)

2.1. Opća pozadina problema

Globalni barometar korupcije u 2009. godini ističe da građani vide političke stranke kao najkorumpiraniji segment društva s prosječnom ocjenom 4,4.⁴

Odlučnost za borbu protiv korupcije je prepoznata ne samo od strane Vijeća Evrope⁵ nego i od Ujedinjenih naroda⁶. Jedan od načina borbe protiv korupcije među političkim strankama je regulisanje finansiranja političkih stranaka na odgovarajući način.

Pravila koja zemlje obično primjenjuju pri pokušaju kontrole novca u politici su: ograničenje priloga, zabrane priloga, ograničenje trošenja u izbornoj kampanji i javno objavljivanje.⁷ Često su ta pravila kombinovana u određenoj zemlji, što je slučaj u BiH, ali ono što je važno naglasiti jeste da se ova pravila ne mogu provesti ako nema odgovarajućih propisa o objavljivanju informacija.

Međunarodni standardi o finansiranju političkih stranaka su usmjereni na smanjenje korupcije, povećanje nivoa demokracije, osiguravanje efikasnog upravljanja, te na slobodne i poštene izbore. Postizanje ovih ciljeva moguće je kroz javno objavljivanje, transparentnost i kontrolu nad finansiranjem političkih stranaka.

Brojne međunarodne vladine i nevladine organizacije za borbu protiv korupcije su u novije vrijeme zagovarale različite osnovne smjernice i pravila za borbu protiv korupcije. Mnogi od prijedloga, poput onih koji dolaze od tijela poput Organizacije američkih država (OAS), Vijeća Evrope (CoE), Svjetske banke, Afričke unije, ADB-OECD Antikorupcijske inicijative za Aziju i Pacifik, Transparency International ili Udruženja izbornih zvaničnika Evrope (ACEEEO) pokazuju smjereve u kojima bi se mogli kretati budući propisi za antikorupcijsko političko finansiranje. Oni ističu strategije koje se temelje na javnom objavljivanju, a većina njih se bavi pitanjem monitoringa. 13. međunarodna konferencija za borbu protiv korupcije (IACC)⁸, održana krajem 2008.godine, okupila je grupu istraživača koji su razgovarali kako u kontekstu Konvencije tako i o nastanku niza globalnih najboljih praksi. Radionica je pokušala potaknuti raspravu i utvrditi niz najboljih praksi za svjetske standarde. Na konferenciji je donesen opći sporazum o sljedećim načelima:

- Nastojanja u području antikorupcijskog političkog finansiranja bi trebala istaći strategije koje se temelje na širokom i pravovremenom javnom objavljivanju i jakim, neovisnim mehanizmima praćenja.
- Globalni standardi najbolje prakse u političkom finansiranju će razmatrati razliku između onoga što je zakonski i onoga što je prihvatljivo sa stanovišta fer demokratske konkurencije.
- Globalni standardi će uključivati: razdvajanje javnih i stranačkih izvora; pravovremeni pristup informacijama; neovisan i jak proces nadzora.

⁴ Globalni barometar korupcije Transparency International-a je u rasponu od 1 do 5 (1 označava nepostojanje korupcije, a 5 označava iznimno visok stepen korupcije)

⁵ Saopštenje Komisije Vijeću, Evropskom parlamentu i Evropskog ekonomskom i socijalnom odboru o sveobuhvatnoj politici EU-a protiv korupcije http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/133301_en.htm

⁶ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije donesena je 9. decembra, što predstavlja Međunarodni dan borbe protiv korupcije. BiH je ratificirala Konvenciju 30. januara 2006.

⁷ USAID. (2002). *Money & Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency in Emerging Democracies*. Washington, DC: USAID

⁸ Izvještaj sa radionice sa 13. Međunarodne konferencije o borbi protiv korupcije (IACC): Globalna transparentnost: Borba protiv korupcije za održivu budućnost, Atina, Grčka od 30. oktobra - 2. novembra 2008.; Reporter: Delia M. Ferreira Rubio

Uspješna *formula* za javno objavljivanje ne postoji. Svaka zemlja na svoj način uspostavlja sistem i postavlja vlastita pravila. Istraživanje provedeno od strane USAID-a 2002. godine nam govori da samo 32% od ukupno 118 zemalja imaju pravo da zahtijevaju od političkih stranaka da izvjeste javnost o imenima svojih donatora.

Jedan od glavnih razloga za odabir objavljivanja kao pravilo i praksu u zemljama je taj što je puno lakše otkriti nepravilnosti i time izbjeći ili kazniti koruptivno ponašanje.⁹ Na primjer, ako poslovni magnat donira veliki politički prilog pobjedničkoj stranci, a zatim dobiva povoljne ugovore sa vladinim institucijama, u ovom slučaju će očito biti lakše postaviti pitanje o mogućoj vezi između političkih donacija i ugovora, ako su činjenice o donaciji u javnoj domeni.

---

⁹ Ibid.

Studija će analizirati objavljivanje podataka iz dvije perspektive, prva je iz perspektive kontrolnog tijela, što je Centralna izborna komisija, a druga je iz perspektive građana, tačnije birača.

2.2. Historijski pregled kontrole novca u politici u BiH

Višestranački sistem u BiH je počeo 1990. i od tada su informacije o prihodima i rashodima tajna. Nedostatak kontrole u finansiranju političkih stranaka bio je tipičan za sve istočno-evropske zemlje u tranziciji. S obzirom na činjenicu da finansiranje stranaka može dovesti do korupcije i ugroziti održivost demokracije potrebno je osigurati odgovarajuću vladavinu zakona kako bi se smanjila mogućnost njegove zloupotrebe.

Tajnost o finansiranju političkih partija se završava u 2000. godini kada je usvojen Zakon o finansiranju političkih stranaka u Bosni i Hercegovini.¹⁰ Prema ovom zakonu, politička stranka može dobiti sredstva za svoj rad od: članarina, priloga od pravnih i fizičkih lica, prihoda koji su nastali od imovine u vlasništvu političke stranke, prihoda iz budžeta, dobiti od prihoda preduzeća koja su u vlasništvu političke stranke i roba ili besplatnih usluga za koje politička stranka nije obavezna platiti.

---

¹⁰ "Službeni glasnik BiH" br. 22/00

Zakon je također uveo ograničenja na iznos priloga koje pravna i fizička lica mogu donirati političkoj stranci. Ti prilozi ne smiju biti prikupljeni više od jedanput u kalendarskoj godini i ukupan iznos im ne smije prelaziti vrijednost od osam prosječnih plata zaposlenika (za fizička i pravna lica) shodno prosječnoj plati zaposlenika prema podacima Agencije za statistiku. Prema Agenciji za statistiku BiH, prosječna plata u BiH u 2010. je oko 700 KM, dakle granica je oko 5.600 KM.

Također postoji i ograničenje prema kojem određenim pravnim licima nije dopušteno da doniraju novac političkim strankama. Ove organizacije su: državni, entitetski i kantonalni organi, općinski organi i mjesne zajednice, javne ustanove, javna preduzeća, humanitarne organizacije, preduzeća koja su zbog svoje djelatnosti isključivo neprofitno usmjerena, vjerske zajednice, kao i ekonomska udruženja u kojima je javni kapital uložen u iznosu od najmanje 25%. Također, Zakonom je zabranjeno da se prihvati donacija od privatnih preduzeća koja obavljaju javne usluge na temelju ugovora sa vladom. U toku izbora koje provodi Privremena izborna komisija, reviziju finansijskih izvještaja uradio je Revizorski tim¹¹, a Izborna apelaciona podkomisija (EASC) je nametnula sankcije za nepravilnosti.

Na sjednici Zastupničkog doma, održanoj 21. avgusta 2001. i Doma naroda, održanoj 23. avgusta 2001., Parlamentarna skupština BiH usvojila je Izborni zakon u BiH, koji je stupio na snagu 28.

---

¹¹ Revizorski tim je uspostavljen unutar Ureda šefa Misije OESC-a u Bosni i Hercegovini

septembra 2001. godine. Privremena izborna komisija je prestala sa radom i osnovana je Izborna komisija BiH koja u aprilu 2006. mijenja ime u Centralnu izbornu komisiju (CIK), a ima nezavisne izvore prihoda, mandat za usvajanje podzakonskih akata te ima na raspolaganju Službu za reviziju.

Dvije godine ranije, 2004. god. nastaje projekat "Novac i politika" (MAP), koji predstavlja globalnu inicijativu IFES-a s ciljem praćenja finansiranja političkih stranaka i promovisanja transparentnosti izbornog procesa širom svijeta. U središtu projekta je baza podataka, koja bi trebala na web stranici Centralne izborne komisije BiH (www.izbori.ba/map) pružiti informacije o političkom finansiranju. Cilj baze podataka je pružanje besplatnog i direktnog pristupa informacijama o finansiranju političkih partija medijima i analitičarima koji prate kretanja u finansiranju izbornih kampanja. Također je imala za cilj informisati birače o prihodima i rashodima različitih kandidata/stranaka kako bi donijeli bolje informisane odluke prilikom glasanja na izborima.¹² Međutim, link nije bio dostupan, što ukazuje na činjenicu da glavni cilj nije uspio. Konsolidirani podaci o političkim finansiranjima bi mogli predstavljati polaznu tačku za nevladine organizacije za praćenje provođenja Zakona o finansiranju političkih stranaka, kao i za povezivanje priloga s političkim odlukama.

¹² Walecki, M., Šehić, V., Hadžimehić, N., Ivaniš, G. (2004). *Users' Guide on Political Party Financing*. Sarajevo: Money and Politics Project (MAP), IFES

Od 2006. do sada Zakon o finansiranju političkih stranaka je izmijenjen i dopunjen u dva navrata, 2009.¹³ i 2010.¹⁴ godine. 2009. godine promjene su bile manje, ali u 2010. neposredno prije Općih izbora, usvojene su nove izmjene i dopune koje su uglavnom bile u korist političkih stranaka (npr. ograničenje priloga za pravna lica je bilo gotovo udvostručeno). Međutim u vezi sa transparentnosti podataka, usvojena je striktna odredba koja zabranjuje anonimne donacije.

¹³ Službeni glasnik br. 102/09

¹⁴ Službeni glasnik br. 54/10

2.3. Trenutno stanje po pitanju otkrivanja podataka o finansiranju političkih stranaka

2.3.1. Otkrivanje podataka Centralnoj izornoj komisiji

Proces objavljivanja podataka polazi od političkih stranaka koje su obavezne objaviti finansijske izvještaje Centralnoj izornoj komisiji (CIK-u) (**Slika 1**). Postoje tri vrste finansijskih izvještaja koji uključuju standardizirane obrasce¹⁵:

1. Redovni (godišnji) finansijski izvještaji za svaku kalendarsku godinu. Ovaj izvještaj se podnosi najkasnije do 31. marta sljedeće godine, za prethodnu kalendarsku godinu. Zajedno s ovim izvještajem, političke stranke također su dužne dostaviti godišnje obračune ovjerene od strane nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini.
2. Finansijski izvještaj za razdoblje koje prethodi razdoblju predizborne kampanje. Ovi izvještaji se podnose na dan podnošenja prijave za ovjeru učešća na izborima i obuhvaćaju razdoblje od tri mjeseca prije podnošenja prijave za ovjeru; i
3. Dopunski finansijski izvještaj, koje obuhvata razdoblje od dana podnošenja prijave za ovjeru do dana potvrđivanja izbornih rezultata. Ovaj izvještaj se podnosi najkasnije 30 dana nakon potvrđivanja izbora rezultata.

¹⁵ Pravilnik o godišnjim finansijskim izvještajima („Službene novine BiH”, br 61/06)

CIK je pored finansijskih izvještaja ovlašten zahtijevati od političkih stranaka i dodatne finansijske izvještaje.

- Obrazac 4-2: Troškovi oglašavanja
- Obrazac 5: Pozajmice, krediti i dugovi (obaveze političkih stranaka za kredite ili pozajmice i ostale obaveze)

Na osnovu analize iz izvještaja moguće je zaključiti sa aspekta potpune otvorenosti da na standardizovanim obrascima ne postoje podaci o:

- Identitetu fizičkog i pravnog lica koje je dalo prilog u iznosu ispod 100 KM
- Identitetu dobavljača roba/usluga sa rashodovne strane političkih stranaka
- Zanimanju donatora
- Povezanosti između davatelja priloga

Nakon što CIK primi izvještaj od političkih stranaka, ona daje mišljenje da li je politička stranka djelovala u skladu sa odredbama Zakona o finansiranju političkih stranaka. Služba za reviziju, između ostalog, istražuje:

- Da li je izvještaj podnesen na datim obrascima koje su propisani Pravilnikom
- Da li su obrasci pravilno ispunjeni
- Da li su obrasci sveobuhvatni
- Da li izvještaj sadrži sve radne promjene
- Da li su analitički dokazi pravilno sabrani
- Da li je izvještaj predat u zakonskom roku.

Za CIK, uz postojeće ovlasti, teško je istražiti i dokazati neistinitost finansijskih izvještaja. Centralna izborna komisija nema ovlasti za provjeru bankovnih računa političkih stranaka, što može obaviti samo nadležni tužilac uz odobrenje suca za određeni proces. U isto vrijeme iz podataka prikazanih u finansijskim izvještajima Centralnoj izbornoj komisiji nije lako otkriti nepravilnosti koje bi mogle biti prijavljene nadležnom tužiocu, koji bi nastavio sa istragom mogućnosti zloupotrebe. Osim ograničenih ovlasti, CIK ima samo šest uposlenika u svojoj Službi za reviziju.¹⁶ S druge strane, Centralna izborna komisija je 2008. godine provela reviziju kod 85 političkih stranaka po pitanju njihovog finansiranja.¹⁷ Činjenica da su svi izvještaji u štampanoj formi predstavlja tehnički problem koji dodatno utiče na neefikasnost revizije.

¹⁶ Korajlic, Ivana (Eds.). (2010). *Finansiranje političkih partija u BiH*. Sarajevo: Transparency International BiH

¹⁷ Posjetiti www.izbori.ba za revizorske izvještaje Centralne izborne komisije o finansiranju političkih stranaka za 2008. godinu.

Ovo podrazumijeva potrebu osnaživanja funkcije i uloge Centralne izborne komisije, budući da postoji opasnost u BiH da otkriveni podaci nisu pouzdani ni vjerodostojni.

Ova pitanja je također istakao gospodin Suad Arnautović, član Centralne izborne komisije BiH¹⁸ na konferenciji za medije održanoj 3. novembra 2010.¹⁹; „mnoge nepravilnosti bi se mogle otkriti ako bi CIK, Državni ured za reviziju, Finansijska policija i ostale institucije imali određene ovlasti.“

2.3.1.1. Moguća zloupotreba zakona i razlozi za netačno izvještavanje

Nedostaci u finansijskim izvještajima, kao i ovlaštenja i kapaciteti CIK-a, te činjenica da su izvještaji podnijeti samo u štampanom obliku može dovesti do zloupotrebe zakona i netačnog izvještavanja. Identificirani problemi i ono što bi oni mogli izazvati prikazano je na **Slici 2.**

Dosluh između donatora. Velike donacije od jednog entiteta (kompanije ili pojedinca) mogu se sakriti tako što će biti podijeljene između nekoliko različitih donatora. Na primjer, pojedinac može javno donirati mali iznos, a zatim dodatno donirati putem, na primjer, kompanije čiji je direktor ili preko njegovog/njenog supružnika ili djece. Na taj način odredbe o granicama zabrane mogu biti prekršene, jer zakon ne priznaje veze između donatora i ne isključuje mogućnost porodičnih veza između donatora ili između pojedinaca i direktora pravnog lica.

¹⁸ Od januara 2008. do maja 2009. gospodin Arnautović je bio predsjednik Centralne izborne komisije BiH

¹⁹ www.sarajevo-x.com (03.11.2011). *Najveći problem je što stranke koriste državne resurse za kampanje.*

Primjer iz Evropske unije navodi drugačiju situaciju.²⁰ Individualni donatori često mogu biti provjereni u Registru društava kako bi se otkrile sve donatorske korporativne veze. Zatim te kompanije mogu biti unakrsno provjerene u registru javnih ugovora ili dodijeljenih dozvola ili u registru o javnim nabavkama. Korporativni donatori, kao i kompanije povezane s pojedinim donatorima, također mogu biti unakrsno provjereni naspram bilo kojih aktuelnih ili zaključenih antimonopolnih pravnih postupaka.

Iznos praga. Identitet donatora ne otkriva se u finansijskim izvještajima prema CIK-u ukoliko su donacije ispod 100 KM. Na taj način odredbe o zabranjenim donacijama mogu se kršiti uplatama u iznosu manjem od 100 KM. Prema Matrici pravnog okvira finansiranja političkih stranaka Međunarodnog instituta za demokraciju i izbornu pomoć (IDEA), 34 od ukupno 111 zemalja imaju obavezu objaviti sve podatke o donacijama (npr. Bugarska), a 14 zemalja samo ako je prilog iznad određenog iznosa (kao što je u BiH). Demokratske zemlje obično postavljaju prag radi efikasnosti sistema. Iako stranke ne daju imena donatora ispod 100 KM ove donacije nisu anonimne²¹, jer su stranke dužne izdati potvrdu s punim identitetom donatora. Ovi podaci su dostupni CIK-u ali ne putem redovnih finansijskih izvještaja, nego posebnim zahtjevom ako se želi provjeriti identitet donatora. Prema podacima Centralne izborne komisije prilozi ispod 100,00 KM su relativno mali u odnosu na ukupni iznos priloga.²² Radi toga, ovu odredbu nije nužno mijenjati jer ima pozitivan uticaj na efikasnost sistema.

Dobavljač kao donator. Zakonski okvir o finansiranju političkih stranaka ne prepoznaje identitet dobavljača. Ni finansijski izvještaji putem svojih standardizovanih obrazaca ne postavljaju detalje rashodovne strane političkih partija. Na taj način, politička stranka može trošiti svoj novac kod jednog dobavljača za istu robu ili uslugu. Ova situacija proizvodi dva problema: prvi se odnosi na to da dobavljač može da pruža stalne popuste na svoju robu ili uslugu iako mu to nije praksa, te na taj način sudjeluje kao donator političkoj partiji što se ne prepoznaje putem finansijskih izvještaja. S druge strane jedan te isti dobavljač može da prodaje svoju robu/uslugu, političkoj partiji po višoj cijeni od svog konkurenta jer je taj dobavljač istovremeno uplatio donaciju političkoj partiji što također nije predmet revizije.

Mogućnost dvostrukog evidentiranja. Moguće je da političke stranke imaju dvostruko evidentiranje. To se ne može dokazati jer donatori nisu dužni prijaviti Centralnoj izbornoj komisiji svoje donacije i CIK nema ovlaštenje za provjeru njihovih transakcija u bankama. Porezna uprava ima uvid u iznose priloga od pravnih lica, ali ona ne provjerava da li je pravno lice dalo prilog u skladu sa Zakonom o finansiranju političkih stranaka. Dakle, ne postoji dupla provjera podataka iz finansijskih izvještaja političkih partija.

Jedan od primjera zloupotrebe zakona nedavno je objavljen u istraživanju Centra za istraživačko novinarstvo (CIN). Prema tom istraživanju, Stranka demokratske akcije (SDA), je plaćala usluge privatnoj firmi "Peskar" iz Sarajeva, iako ta firma nije registrovana na sudu. Porezna uprava također istražuje sumnju da su preko ove firme pojedine kompanije plaćale račune za usluge radnika koji ne postoje. CIN je pokazao da je SDA, kroz "Peskaru" plaćala usluge osobama koje su porekle da su primile novčani iznos, a koji je "Peskar" prebacila na njihove račune.

Iako ne možemo unaprijed zaključivati, budući da istraživanje još nije završeno, neminovno je zaključiti da je pranje novca lako preko sistema finansiranja političkih stranaka.

Sankcije i zloupotreba Zakona. Sankcije imaju značajnu ulogu u spriječavanju bilo kakve zloupotrebe zakona. Da bi sankcije bile preventivne, one moraju biti efikasne, što se ne može reći

²⁰ Open Society Institute. (2005). *Monitoring Election Campaign Finance, a handbook for NGO*. New York: Open Society Institute

²¹ Prema novim izmjenama Zakona zabranjeno je prihvatiti anonimne donacije (Službeni glasnik br. 54/10)

²² Prema novim izmjenama Zakona zabranjeno je prihvatiti anonimne donacije (Službeni glasnik br. 54/10)

za one koje su određene Zakonom o finansiranju političkih stranaka. Najveća finansijska kazna za kršenje Zakona (10.000,00 KM) nikada nije izrečena. Ako posmatramo samo 2007. godinu, najviša kazna je izrečena Hrvatskoj demokratskoj zajednici (HDZ) u iznosu od KM 3.200,00 jer *„...je primala zabranjeni prilog od javnog preduzeća u ukupnom iznosu od KM 3.159, 00...“*²³ Sankcije su izrečene samo za političke stranke, ali ne i za donatore.

²³ 16. juli 2009., Javni oglas Centralne izborne komisije. Na 29. sjednici CIK donio 13 odluka o finansijskim sankcijama političkih stranaka zbog kršenja odredbi Zakona o finansiranju političkih stranaka i Izbornog zakona, a na osnovu izvještaja o reviziji finansijskih izvještaja za 2007. godinu.

²⁴ Mišljenje je usvojeno od strane Venecijanske komisije na 74. plenarnoj sjednici (Venecija, 14-15. mart 2008.)

Ovisi o Odluci članova CIK-a koja kazna će biti izrečena, jer Zakon ne poznaje raspon izricanja kazni. U mišljenju Venecijanske komisije o Zakonu o finansiranju političkih stranaka u BiH se navodi²⁴ da Zakon nije jasno odredio raspon prihvatljivih kazni za njegovo kršenje.

Ovo mišljenje je odgovor na pismo CIK-a i Misije OSCE u BiH (28. novembra 2007.) u kojem su zatražili pomoć Venecijanske komisije u rješavanju triju pitanja koja se tiču bh. zakona o finansiranju političkih stranaka, među kojima je i *prihvatljiv raspon kazni*.

Međutim, 2010. godine, Vlada nije uzela u obzir preporuke date u Mišljenju, kada suzadnji put usvajani amandmani tog zakona.

Republika Srbija je napravila korak dalje u pogledu sankcija. Dana 10. februara 2011. Vlada Srbije raspravljat će o Prijedlogu zakona o finansiranju političkih stranaka koji je na listi uslova koje Srbija mora ispuniti kako bi dobila status zemlje kandidata EU.²⁵ Prema prijedlogu, stroge kazne su predviđene za one koji skrivaju izvor i iznos priloga, od tri mjeseca do tri godine zatvora. Kazne će se također primjenjivati i na donatore.

²⁵ B.Čupjak, „Tri godine zatvora za skivanje partijskog finansiranja“, Politika online, www.politika.rs, 8. februar 2011.

Efikasnost revizije i zloupotreba zakona. Mali obim revizije odbora političkih stranaka može dovesti do niske vjerodostojnosti otkrivenih podataka. Na primjer, Stranka demokratske akcije (SDA) je u 2006. imala jedan Glavni odbor, 7 kantonalnih odbora, 6 regionalnih odbora, Brčko distrikt i 76 općinskih odbora, a predmet revizije u 2006. godini je bio Glavni odbor, 1 kantonalni odbor i tri općinska odbora.²⁶ To znači da je revizija za 2006. godinu pokrila samo 0,05% organizacijskih dijelova SDA. Razlog za mali obim revizije može se pronaći u ljudskim kapacitetima Centralne izborne komisije (samo šest zaposlenih), te tehničkim kapacitetima (štampane kopije finansijskih izvještaja). Nedostatak ljudskih resursa nije slučaj samo u BiH, GRECO je također u svom evaluacijskom izvještaju²⁷ „izrazio zabrinutost“ posebno za Njemačku (8 zaposlenih). Ipak, mali broj zaposlenih u Njemačkoj može proilaziti iz činjenice da stranke moraju prijaviti identitet donatora u svojim objavljenim računima, ako njihov ukupni godišnji iznos donacija prelazi 10.000,00 €²⁸

²⁶ CIK, Služba za reviziju (2008), „Izvještaj o reviziji godišnjeg finansijskog izvještaja za 2006. godinu i postizbornog finansijskog izvještaja - opšti izbori 2006, SDA“

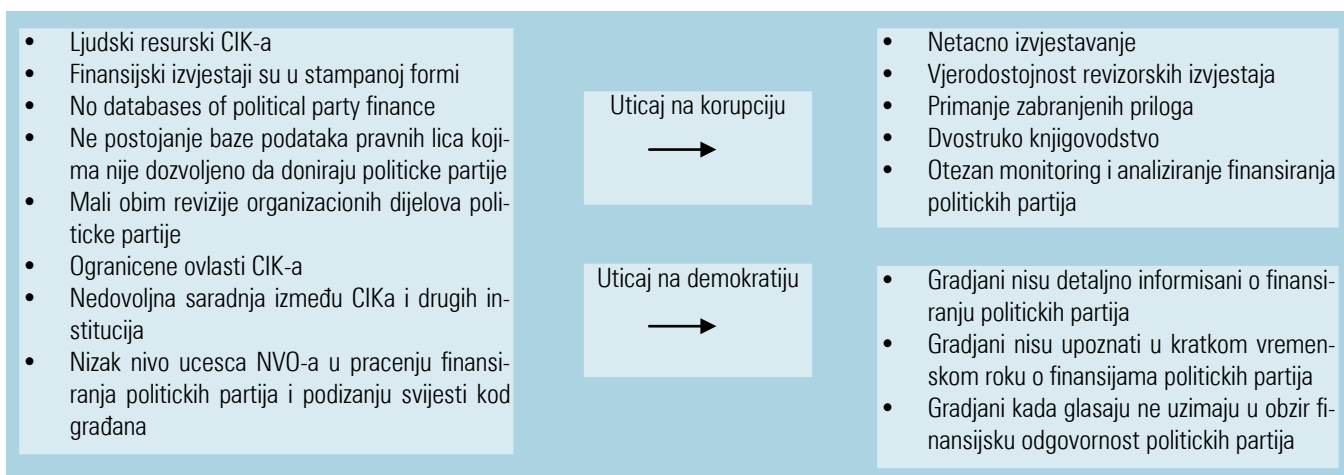
²⁷ Doublet, Yves-Marie (2010), Political financing: GRECO's first 22 evaluations, third evaluation round, GRECO, Council of Europe

²⁸ Ibid.

Efikasnost sistema narušena je i zbog činjenice da stranka može otvoriti više računa. Tokom razgovora s glavnim knjigovođom jedne političke stranke, otkriven je podatak da u godini kada se stranka širila čak ni glavni knjigovođa nije znao da su postojali neki računi otvoreni na ime te stranke. U ovom konkretnom slučaju računovođa je to saznao putem CIK-a, a CIK je pronašao ovaj račun preko banke.

Slika 2: Identificirani problemi i ono što oni uzrokuju je:

2.3.2. Objavljanje podataka javnosti o finansiranju političkih partija

Javnost je informisana o finansiranju političkih stranaka preko CIK-a odredbom o objavljivanju podataka²⁹: „Podaci iz Obrasca 3 iz Godišnjeg finansijskog izvještaja koji se podnosi CIK-u BiH su objavljeni na web stranici CIK-a. Revizorski izvještaj s mišljenjem i nalazima revizora Godišnjeg finansijskog izvještaja objavljen je na web stranici CIK-a. Potvrde revizora o finansijskim izvještajima i finansiranju političkih stranaka u skladu sa Zakonom o finansiranju političkih stranaka, su objavljene u “Službenom glasniku BiH” i na web stranici CIK-a”.

²⁹ Političke stranke nisu dužne objaviti u javnost svoje finansijske izvještaje

Iako je BiH jedna od 59 zemalja svijeta od ukupno 111 zemalja u kojima postoji odredba o otkrivanju informacija o donacijama,³⁰ dublja analiza stanja ukazuje na to da postoje mnogi problemi u pogledu objavljivanja podataka javnosti o finansiranju političke stranke. Prije nego što CIK završi reviziju i da potvrdi svoje finansijske revizije, on javnosti objavljuje Obrasc 3. Obrazac 3 je jedan od obrazaca koji su političke stranke dužne ispuniti i predati CIK-u do 31. marta svake godine, koji sadrži opće informacije o svakoj stranci i opće finansijske informacije o:

1. Ukupnom prihodu,
2. Ukupnom iznosu od članarina,
3. Ukupnom iznosu od priloga od fizičkih lica,
4. Ukupnom iznosu od priloga od pravnih lica,
5. Prihodu nastalom od imovine koju posjeduje politička stranka,
6. Dobiti od prihoda preduzeća u vlasništvu političke stranke,
7. Robi ili uslugama za koje stranka nije morala platiti,
8. Prihodu iz budžeta, i
9. Ukupnom iznosu prihoda.

Dakle, podaci o identitetu davaoca priloga, iznosu svakog priloga i datumu davanja priloga nisu dostupni, iako su u CIK-u.

Između objavljivanja Obrasca 3 i Potvrda izvještaja o reviziji finansijskih izvještaja protekne period od dvije do tri godine. To znači da je sada (februar 2011) na web stranici CIK-a (www.izbori.ba) dostupan Obrazac 3 za svaku političku stranku za godinu 2010., ali izvještaj o obavljenoj reviziji godišnjih finansijskih izvještaja za svaku političku stranku je dostupan samo za 2008. godinu (vidi **Sliku 1**).

³⁰ Tjernström, Maja & Austin, Reginald (2003) Funding of Political Parties and Election Campaigns Handbook Series. Stockholm: IDEA

Na internetu su dostupni detaljni podaci smo na web stranicama CIK-a u slučaju da je politička stranka prekršila zakon i ako su izrečene određene sankcije. U tim slučajevima Služba za reviziju daje detalje o prilogu koji je doniran³¹. Ali to je samo dio donacija, stoga se potpuna slika o finansiranju političkih stranaka ne može dobiti. Prema Zakonu o slobodi pristupa informacijama, svaka osoba koju zanima finansiranje političkih stranaka ima pravo zahtijevati od javne ustanove (CIK) podatke o iznosu novca koji je svaka politička stranka primila iz budžeta na nivou općine, grada, kantona, Brčko distrikta, entiteta ili na nivou BiH.

³¹ Podatke o izrečenim kaznama nije lako pronaći kao što je to slučaj s obrascima 3 i revizorskim izvještajem te potvrdom revizora

Ako građanin želi vidjeti sve forme finansijskih izvještaja, CIK mu ih ne može dati, jer oni sadrže lične podatke.³² Ipak CIK omogućava pristup podacima u svojim prostorijama za sve one koji su zainteresovani za analizu izvještaja. Iako CIK obezbjeđuje prostor za analizu izvještaja samu analizu je teško obaviti jer ima previše dokumenata koje treba analizirati. Ovo također objašnjava vremenski razmak između podnošenja izvještaja političkih stranaka CIK-u i vremena kada bude urađena konačna potvrda o reviziji od strane CIK-a (2-3 godine). Ovaj vremenski razmak nije besmislen, zapravo ono što je važno jeste da su građani pravovremeno informisani o finansiranju političkih stranaka pogotovo u izbornoj godini. Količina i kvalitet informacija te vremenski okvir u kojem su građani informisani o finansiranju političkih stranaka, iz perspektive glasanja, govore nam da u BiH finansiranje političkih stranaka ne utiče na konačnu odluku birača.

³² Ovo se odnosi na Zakon o zaštiti ličnih podataka ("Službeni glasnik BiH", br. 32/01). Prema Zakonu identifikacijski broj fizičkog i pravnog lica su zaštićeni.

Neupućenost birača po pitanju finansiranja političkih stranaka je dokazana terenskim ispitivanjem koje je provedeno u okviru ove studije. Određena je skupina od 10 volontera, koji su bili birači različitih profila (2 penzionera, 4 zaposlena, 2 studenta i 2 nezaposlena) a koji su zainteresovani za pitanje finansiranja političkih stranaka. Petero su bili muškarci, a pet žene. Svi su imali visoku stručnu spremu (osim dvoje studenata) i imali su pristup internetu. Iako ovo nije tipična slika bh. populacije, budući da više od 50%³³ stanovništva živi u ruralnom području, a samo 5%³⁴ ima visoku stručnu spremu, grupa je bila odabrana jer je cilj istraživanja bio demonstrirati da čak i odabirom najbolje grupe, birači nisu upoznati s finansiranjem političkih stranaka, te čak nisu znali ni gdje pronaći odgovore.

³³ Anketa o potrošnji domaćinstva 2004 i 2007, Agencija za statistiku BiH

Njima je dat zadatak da pronađu odgovore na sljedeća pitanja, imajući slobodu u načinu pronalaska odgovora (internet, telefon, pisma ...):

³⁴ Prema rezultatima Ankete o radnoj snazi 2009.god., Agencija za statistiku BiH

1. Koji je najveći iznos priloga koji je pravno lice doniralo političkoj stranci u 2006?
2. Naziv pravnog lica koje je dalo najveću donaciju?
3. Koje je stranke osnovalo pravno lice?
4. Koji su datumi kada su donirani prilozima?
5. Koja je stranka u 2006. godini primila najveći ukupni iznos priloga koji je manji od 100 KM?
6. Koji je ukupni iznos priloga koji je stranka dobila?

Cilj ovog istraživanja je da se otkrije:

1. Koliko vremena će volonteri provesti u pronalasku odgovora?
2. Koja će sredstva koristiti kako bi pronašli odgovore?
3. Koje će informacije volonteri naći?

Rezultat istraživanja (za detalje vidjeti Dodatak 2) je bio sljedeći:

1. Prosječno vrijeme koje je provedeno u cilju pronalaska odgovora je bilo 4 sata po volonteru.
2. Svi su koristili internet kao sredstvo u pronalasku odgovora i prvi portal koji su otvorili je bio www.google.com.
3. Samo troje od njih deset je pronašlo finansijske izvještaje CIK-a, ali u njima nisu pronašli nikakve pojedinosti koje bi im pomogle da odgovore na zadata pitanja.

Ovo dokazuje da su građani veoma neinformisani po pitanju finansiranja političkih stranaka.

Transparency International BiH (TIBiH) je neposredno prije općih izbora 2010. uradio istraživanje o finansiranju političkih stranaka. U okviru istraživanja je napravljeno par ispitivanja transparentnosti političkih stranaka po pitanju njihovog finansiranja. Cilj ovih ispitivanja bio je utvrditi da li su političke stranke spremne informisati javnost o svom finansiranju posebno vezano za troškove, jer političke stranke nisu dužne dati nikakve informacije građanima o finansiranju stranaka, ali to bi bilo etički s obzirom na činjenicu da više od 80% njihovih finansiranja dolazi iz budžeta.

U ovo istraživanje³⁵ TI BiH bili su uključeni građani, studenti i novinari. Oni su poslali pisma dvjema vladajućim strankama (SNSD i SDA) i dvjema opozicionim strankama (SDP i SDS), u kojima su zahtijevali podatke o specifičnostima finansiranja političkih partija.³⁶ Niti jedna od ove četiri stranake nije odgovorila građanima, niti je dala objašnjenje zašto nisu dali odgovori.

Ispitivanje transparentnosti je pokazalo da političke stranke nisu transparentne i TI planira raditi u budućnosti na ovom području kako bi se dalo više ulaznih informacija biračima kako bi pravednije dali svoj glas.

Iako je teško naći odgovore na specifičnosti finansiranja političkih stranaka potrebno je i mnogo vremena za to. Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), je uspio dublje istražiti finansijske izvještaje i informisati javnost o svojim nalazima. Dana 15. januara "Dnevni Avaz" je objavio istraživanje CIN-a o finansiranju političkih stranaka u kojima je ukazano na vezu između priloga datih od strane pravnih lica i u isto vrijeme dobivanjem određenih ugovora o javnim nabavkama. CIN je saznao da je u periodu od 2006-2009 sedamdeset pravnih lica doniralo je novac za šest vladajućih stranaka³⁷ a u isto vrijeme su sklapali poslove sa državnim institucijama, što je zakonom zabranjeno.

Cilj CIN-ovog istraživanja je bio isticanje činjenice da političke stranke profitiraju iz drugih izvora koji nisu navedeni u njihovim finansijskim izvještajima, niti su predmet kontrole od strane službenih institucija. U toku 2010. godine šest-sedam novinara je istraživalo sedam najmoćnijih političkih stranaka po pitanju njihovih prihoda i rashoda. Proces prikupljanja više od 5000 dokumenata finansijskih izvještaja za period od 2006. do 2009. godine je trajao devet mjeseci. U isto vrijeme oni su istraživali i javne nabavke (pregledajući Službeni glasnik) kako bi mogli povezati priloge sa javnim nabavkama jer političkoj stranci nije dozvoljeno da prima donacije. Osim činjenice da su ispunili svoj cilj, oni su također dostavili Službi za reviziju (CIK), na zahtjev CIK-a, popis od 70 privatnih firmi koje su dale prilog političkim strankama, iako su imali ugovore s javnim institucijama, te popis od 40 fizičkih lica koja su imala ugovor s javnim preduzećima. Iako je istraživanje CINa obuhvatilo period za koji je već obavljena revizija, pronađena su kršenja Zakona koja Služba za reviziju nije identifikovala.

CIN je objavio nekoliko reportaža o finansiranju političkih stranaka. Reportaža o kršenju Zakona o finansiranju političkih stranaka je objavljena u Dnevnom avazu.³⁸ Iz perspektive običnog građanina može se zaključiti da mediji ne pridaju dovoljno pažnje ovom pitanju. Na primjer, reportaža u Dnevnom avazu je objavljena u subotu i drugi mediji nakon toga nisu pisali o tome, niti je bilo političke rasprave o tome na televiziji.

CIN je novinska agencija te nema aktivističku ulogu nevladine organizacije, ali on odgovara na zahtjeve institucija koje u njihovim nalazima vide materijal za daljnja istraživanja.

³⁵ Korajlic, Ivana (2010). *Finansiranje političkih partija u BiH*. Sarajevo: Transparency International BiH

³⁶ Sljedeće informacije su zatražene od vladajućih stranaka: ukupni iznos sredstava koja su stekli kroz donacije za predizbornoj kampanju za opće izbore u 2006; imena davaoca priloga i iznose od najvećih davaoca priloga za predizbornoj kampanju za opće izbore 2006; Ukupan iznos novca za zakupljivanja TV i radio prostora (izraženo u minutama), te dodijeljeni prostor za emitovanje na Javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine u svrhu predizborne kampanje za opće izbore 2006; Ukupan iznos novca za zakupljivanja medijskog prostora (izraženo u minutama) i iznosi koji su utrošeni za oglašavanje u toku 2009. godine. S druge strane, iz opozicionih stranaka su zatražene sljedeće informacije: Ukupan iznos sredstava koja su stekli kroz donacije u 2009. god. Ukupan iznos novca za zakupljivanja medijskog prostora (izraženo u minutama), te iznos sredstava koja su utrošena za oglašavanje u 2009. godini.

³⁷ HDZ - Hrvatska demokratska zajednica; SDA - Stranka demokratske akcije; SNSD - Stranka nezavisnih socijaldemokrata; SBiH - Stranka za Bosnu i Hercegovinu; SDP - Socijaldemokratska partija; SDS - Srpska demokratska stranka

³⁸ Istraživanje: Pobjednici tendera daruju političke partije; HDZ, SNSD, SDP, SDS, SDA i SBiH prijavili da su im privatnici donirali više od dva miliona KM - datum: 15. januar 2011., napisao CIN, objavljeno u Dnevnom Avazu, str. 12

Na primjer, oni su saznali da je "Hifa Petrol" bio najveći donator u razdoblju od 2006-2008. godine. Od 2006-2008. godine Hifa je donirala priloge SDP-u, SDA i SBiH u ukupnom iznosu od 14,100 KM. U isto vrijeme, Hifa je bila veliki dobavljač goriva javnim ustanovama i javnim preduzećima. Od 2006. do danas, Hifa je sklopila poslove vrijedne oko 8,5 miliona KM putem javnih nabavki. Osim veza između priloga i javnih nabavki CIN je također ukazao na vezu između priloga i javnih subvencija i korisničkih kredita: "Hering" je 2007. godine dobio korisnički kredit Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta u iznosu od 200.000 KM kada je ta kompanija dala prilog HDZ-u. Ipak, gospodin Bevanda koji je direktor Heringa, za CIN je rekao da je korisnički kredit dobiven prije davanja priloga, a prilog je dat za "kupovinu mira".

Uz jaku istraživačku volju nevladinih institucija, moguće je otkriti nepravilnosti čak i sa postojećim propisima. U BiH ne postoji NVO koja kontinuirano prati finansiranje političkih stranaka. Ono što je CIN uradio bio je „jednokratna posao“. Daljnji razvoj njihovih nalaza će ovisiti o društvenoj zajednici i donatorima da se ovo istraživanje detaljnije razvije.

Jedan od pozitivnih primjera javnog objavljivanja podataka i uloge NVO-a je slučaj Slovačke³⁹: Slovačko zakonodavstvo ističe da osim političkih stranaka, također i elektronski mediji, štamparske kompanije, izdavači štampanih medija imaju obavezu objaviti koliko je novca svaka politička stranka potrošila na svoju promociju i reklamu. Slovački NVO, Alijansa Fair Play,⁴⁰ prati finansiranja političkih stranaka u zemlji i propagira transparentnost u finansiranju stranaka i javnim nabavkama. Alijansa je razvila i održava baze podataka o finansijskom stanju stranaka, donatorima i unutrašnjim strukturama. Također prikuplja i analizira podatke o finansijskoj podršci koju stranke dobivaju od vlade i oko javnih nabavki. Alijansa također saraduje sa novinarima koji, na temelju baze podataka istražuju slučajeve zloupotrebe javnih sredstava od strane političke stranke. Također izrađuje propise o političkom finansiranju koji imaju za cilj promovirati transparentnost finansiranja stranaka uvođenjem efikasnih mehanizama javne kontrole.

³⁹ Open Society Institute (2005) "Monitoring Election Campaign Finance, a handbook for NGO",

⁴⁰ www.fair-play.sk

3. Opcije politika

3.1. Mogući pristupi rješavanju problema

Kako bismo smanjili mogućnost za korupciju među političkim strankama i povećali demokratski nivo u BiH putem bolje informisanosti građana o finansijama političkih partija nameću se tri moguće opcije:

- Status quo tj. ne poduzeti ništa
- Objaviti javnosti sve finansijske izvještaje - Fokus na civilnom društvu
- Unaprijediti kontrolu finansijskih izvještaja – Fokus na zakonodavstvu i institucijama

Opcija pune transparentnosti je odbačena jer bi sistem mogla učiniti nedjelotvornim posebno sa aspekta nadzora i kontrole.

3.2. Kriteriji za odabir opcija

Da bismo napravili odluku koju opciju da odaberemo služićemo sa šest kriterija:

1. Povećanje pouzdanosti i vjerodostojnosti finansijskih izvještaja

2. Bolje informisana javnost
3. Postojanje političke volje
4. Povećanje prevencije u borbi protiv korupcije
5. Troškovi/koristi
6. Pravovremeno izvještavanje

Finansijski izvještaji političkih partija su jedini izvor informacija koje CEC ima na raspolaganju da analizira. Samo objavljivanje podataka nema značaja ako objavljene informacije nisu pouzdane i vjerodostojne.

Posmatrajući političku volju u BiH, često gubimo nadu da se bilo kakva značajna promjena može desiti. Ilustrativni primjer negativnog uticaja u oblasti jačanja institucija koje su važne za borbu protiv korupcije je slučaj Finansijske policije FBiH. Direktor Finansijske policije Federacije BiH, u intervjuu za BH Dane⁴¹ izjavio je da je u posljednjih 10 godina njegova ustanova bila izložena brojnim opstrukcijama među kojima su: višegodišnja zabrana prijema državnih službenika-inšpektora na upražnjene pozicije. "Zakon o Finansijskoj policiji FBiH se nalazi u parlamentarnoj proceduri od 2006., iako je prijedlog zakona izrađen po najvišim evropskim standardima. Po njegovom mišljenju razlog za to leži u činjenici da "ne postoji politička volja da se usvoji Zakon"

⁴¹ Dženana Karup-Druško, *Medijski mutanti fabriciraju laži i pljačkaju državu!*, Intervju sa Zuferom Derviševićem, direktorom Finansijske policije FBiH; od 1. avgusta 2010., objavljen u magazinu BH Dani

S druge strane potrebno je također uzeti u obzir i vanjske uticaje na propise u ovoj oblasti. To se posebno odnosi na proces evropskih integracija, koji je imao pozitivan uticaj na promjenu regulisanja finansiranja političkih partija u Srbiji.

Troškovi imaju važnu ulogu u procesu odabira najbolje opcije. Govoriti o troškovima u delikatnom procesu kao što to je ovaj, može biti teško a evo i zašto. Na primjer, ako uzmemo u obzir da se nevladine organizacije mogu aktivirati u procesu praćenja finansiranja političkih stranaka, onda će one morati stvoriti bazu podataka o finansiranju političkih stranaka, javnih nabavki, javnih subvencija, stalno ažurirati baze podataka, kontinuirano ih pratiti, otkrivati nepravilnosti, širiti saznanja i podizati svijesnost među biračima. Ove aktivnosti su nemoguće bez održivog finansiranja koji predstavlja velik izazov za nevladine organizacije. Troškovi u statusu quo igraju važnu ulogu, ali iz druge perspektive. Bilo bi ih teško izmjeriti, jer je teško procijeniti šta je trošak korupcije u finansiranju političkih stranaka u BiH.

Pravovremeno izvještavanje je još jedna od bitnih karakteristika demokratskog društva. Kad kažemo pravovremeno, to se najčešće misli da javnost treba da bude upućena u finansiranje političkih partije prije izbora.

Tabela: Analiza opcija

Kriterij	Status quo	Objaviti javnosti sve finansijske izvještaje - Fokus na civilnom društvu	Povećati objavljivanje CIK-u, pojačati kontrolu finansijskih izvještaja - Fokus na zakonodavstvu i institucijama
Pouzdanost i vjerodostojnost finansijskih izvještaja	-	-	+
Informisana javnost	--	++	+
Politička volja	++	+	--
Prevencija protiv korupcije - (preduslov da se postane kandidat za EU)	-	+	++
Troškovi/koristi	++/--	-/+	--/++
Pravovremeno izvještavanje	--	-	+

3.2.1. Opcija 1 - Status quo

Iz tablice sa opcijama vidimo da je status quo predstavljen kao opcija sa najviše minusa. Jedini plus koji je ova opcija dobila jeste za postojanje političke volje..

Ova opcija nije održiva zbog pozicije EU u kojoj je potreba za borbu protiv korupcije istaknuta kroz reglisanje oblasti finansiranja političkih stranaka. Status quo također zanemaruje potencijal Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u BiH, koja može imati značajnu ulogu u kontroli novca u politici.

3.2.2. Opcija 2 - Objaviti sve finansijske izvještaje u javnost - Fokus na civilnom društvu

Praćenje finansiranja političkih stranaka i povezivanje finansiranja s korupcijom, iako teško moguće je. Primjer CIN-a pruža nam opciju: *akademska zajednica, nevladine organizacije i novinari/mediji mogu unutar postojećih propisa ukazati na vezu između finansiranja i javnih nabavki kako bi se otkrile zabranjene donacije*. Međutim, ova opcija je dobila minuse za: pouzdanost i vjerodostojnost finansijskih izvještaja, pravovremeno izvještavanje. Minus za pouzdanost i vjerodostojnost su dobili zbog činjenice da oni nemaju ovlasti za dvostruku provjeru podataka koji su navedeni u izvještajima. Građani neće biti pravovremeno obavješteni, jer će izvještaji opet biti u štampanoj formi i još uvijek ćemo imati problem sa efikasnošću analize izvještaja. Praćenje finansiranja političkih stranaka zahtijeva održivo finansiranje, a negativna strana odabira ove opcije jeste ta da je rizično oslanjati se na slobodnu volju donatora, što sam proces čini neodrživim.

3.2.3. Opcija 3 – Povećati otkrivanje podataka CIK-u, pojačati kontrolu finansijskih izvještaja – Fokus na zakonodavstvu, institucijama i vlastima

Ova opcija je dobila najviše pluseva, ali kao što se vidi u **tablici 2**, plusevi i minusi su potpuno suprotni od onih u Opciji 1. Jedini minus je dobila za postojanje političke volje.

Ključnu ulogu u ovoj opciji ima Centralana izborna komisija, jer se podrazumjeva njeno institucionalno jačanje. Pored CIK-a, i Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije bi mogla imati jednu od važnijih uloga u procesu, jer je jedan od njenih ciljeva prema zakonu, *identificirati i eliminirati izvore korupcije*. Jedna od obaveza Agencije je *saradnja s drugim organima, analiza dostavljenih podataka s ciljem otkrivanja koruptivnog ponašanja, a time i poduzimanje potrebnih aktivnosti u skladu sa zakonom*. Ova nadležnost treba da bude prepoznata u cilju poboljšanja horizontalne veze između CIK-a i drugih javnih institucija.

Ova opcija pored institucionalnog jačanja CIK-a, poboljšanja horizontalne i vertikalne koordinacije CIK-a podrazumjeva i promjenu regulative a posebno Zakona o finansiranju političkih partija BiH.

Odabirom ove opcije Vlada će poslati jasnu poruku da je odlučna u prevenciji i borbi protiv korupcije.

4. Zaključci i preporuke

Regulisanje oblasti finansiranja političkih stranaka u BiH je proces koji je započeo prije 20 godina. Promjene koje su se dogodile u dvadesetogodišnjem periodu mogu se podijeliti na tri faze. Prva faza je faza *anarhije*, a traje od perioda kada je uspostavljen multistranački sistem pa sve do 2000. godine usvajanjem prvog Zakona o finansiranju političkih stranaka. Period između 2000-2006. je period *procvata*, s obzirom da su Zakon i standardizovani obrasci usvojeni i osnovan je CIK i Služba za reviziju. Razdoblje nakon 2006. godine do danas se može opisati kao period *stagnacije* jer nikakve suštinske izmjene regulative nisu napravljene.

Studijska analiza je pokazala da postoje brojni teško dokazivi načini u kršenju zakona, kao što su: primanje zabranjenih donacija, dvostruko evidentiranje, dosluh između donatora, itd. Visoka mogućnost da kršenje zakona ostane neotkriveno najviše ovisi o kapacitetima i ovlastima CIK-a. Druga dimenzija problema je ta da su građani slabo informisani o finansiranju političkih stranaka. Terenskim istraživanjem je dokazano da obrazovani građani, koji su birači, nisu uopće upoznati sa finansiranjem političkih stranaka.

U BiH postoji specifična situacija u smislu poduzimanja bitnih reformi pogotovo onih koje su u funkciji borbe protiv korupcije, jer postoje dvije suprotstavljene strane. S jedne strane, su spore i dugotrajne promjene pod uticajem političke volje u zemlji, a s druge strane, postoji pritisak koji EU vrši na sve zemlje koje su u procesu EU integracija.

CIK je prepoznat kao ključna institucija za rješavanje uočenih problema. No, uloga nevladinih organizacija se ne bi trebala podcjenjivati. Slovački primjer pokazuje pozitivnu ulogu nevladinih organizacija. Pored toga CIN-ov angažman u ovoj oblasti pokazao je da bi slovački primjer mogao biti primjenjen u BiH.

Finansiranje političkih stranaka je kompleksan proces, a da bi funkcionisao svaki sudionik u njemu mora imati jasnu ulogu. Akteri sistema finansiranja političkih partija su, pored vladinih institucija, i nevladin sektor, mediji i Evropska komisija.

4.1. Preporuke institucijama vlasti

- *Izrada novog zakona koji će regulisati finansiranje političkih stranaka (da bi se ispunili zahtjevi EU)*

Neophodno je izmijeniti Zakon o finansiranju političkih stranaka posebno u smislu ovlasti koje CIK ima i sankcija koje se izriču političkim strankama. Također je potrebno ugraditi u postojeći zakon mogućnost kažnjavanja donatora, ako daju prilog koji nije u skladu s odredbama Zakona. CIK mora imati uvid u finansijske izvještaje davaoca priloga kako bi se provjerila tačnost informacija koja je navedena u finansijskim izvještajima.

- *Poboljšanje finansijskih izvještaja*

Finansijski izvještaji bi trebali imati više detalja i također bi trebali uključivati imena dobavljača i zanimanja donatora.

- *Određivanje mehanizama horizontalne saradnje*

Saradnja između CIK-a i Agencije za spriječavanje korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u spriječavanju korupcije putem Zakona o finansiranju političkih stranaka. Pored Agencije, horizontalnu saradnju treba unaprijediti i sa Poreznom upravom, Finansijskom policijom, tužiocima....

- *Poboljšanje kapaciteta CIK-a: ljudskih i tehničkih*

Potrebno je poboljšati kapacitete CIK-a u ljudskim resursima, budući da samo šest zaposlenika radi reviziju više od osamdeset političkih stranaka. Tehnička oprema treba biti poboljšana jer su svi podaci u štampanoj formi, koja stvara neefikasnost sistema.

4.2. Preporuke nevladinim organizacijama

Uloga nevladinih organizacija je važna u procesu praćenja finansiranja političkih stranaka kao i u podizanju svijesti o finansijama političkih partija među stanovništvom. Zajedničko djelovanje nevladinih organizacija i medija vode ka boljoj informisanosti građana. Dobre prakse NVO participacije možemo pronaći u slovačkom slučaju, gdje je NVO napravio bazu podataka javnih nabavki i priloga pravnih lica. Ove baze podataka svakodnevno se ažuriraju, a dostupne su analitičarima za otkrivanje nepravilnosti između javnih nabavki i priloga.

CIN je dokazao da je moguće pronaći slučajeve kršenja Zakona o finansiranju političkih partija, i to slučajeve koje CIK nije identifikovao iako je revidirao te izvještaje.

- *Kontinuirano pratiti finansiranje političkih stranaka;*
- *Razvijati interes u ovoj oblasti za druge nevladine organizacije i medije, i*
Nevladine organizacije trebaju pratiti finansiranje političkih stranaka i pozivati službene institucije na odgovornost. Oni trebaju stalno uključivati javnost putem medija, a mediji bi trebali da organizuju javne debate po ovom pitanju.
- *Podizanje svijesti među građanima*
Informisati javnost o aktuelnim problemima u vezi finansiranja političkih stranaka, posebno u smislu mogućnosti zloupotrebe Zakona.
- *Nevladine organizacije, mediji, građani trebaju inicirati promjene Zakona.*
NVO-i, mediji i javnost moraju biti aktivni u stvaranju pritiska za usvajanje zakona, i u stvaranju poticaja za promjenu zakona, pokretanju javne rasprave i kontinuirano trebaju pratiti rad političkih stranaka i političara.
- *Stvaranje baza podataka*
Za daljnju analizu potrebno je stvoriti bazu podataka svih pravnih lica koja obavljaju javne usluge na bazi državnog ugovora, te baze podataka svih pravnih lica koje ne smiju davati priloge političkim strankama.

Važnu ulogu u tome bi mogao imati Centar za istraživačko novinarstvo koji bi mogao stvoriti bazu podataka finansijskih izvještaja i javnih nabavki, a zatim dati lozinku nevladinim organizacijama i analitičarima, ukoliko žele tražiti neke nepravilnosti. Te nevladine organizacije i analitičari bi pohađali obuku iz oblasti finansiranja političkih stranaka.

4.3. Preporuke za Evropsku komisiju:

- *Evropska komisija bi trebala prepoznati finansiranje političkih stranaka kao najvažnije područje za borbu protiv korupcije.*

CIK bi u okviru reforme trebao biti prepoznat kao središnja figura, ali zajedno s drugim službenim ustanovama ne bi trebao biti zanemaran. U reformi finansiranja političkih stranaka potrebno je uzeti u obzir ulogu Porezne uprave, Finansijske policije, Agencije za sprječavanje korupcije i sudova.

U skladu sa prepoznavanjem od strane EU važnosti finansiranja političkih stranaka, donatori ovo trebaju posmatrati kao važan proces za smanjenje korupcije i povećanje nivoa demokratije za bh. građane, ali također trebaju i finansirati nevladine organizacije koje će pratiti finansiranje političkih stranaka.

Literatura:

1. Bryan, Shari and Baer, Denise (Eds.). (2005). *Money in Politics A study of Party Financing Practices in 22 counties*. Washington DC.: National Democratic Institute for International Affairs (NDI)
2. Central Election Commission. (2008). Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja HDZ BiH. Sarajevo: Central Election Commission
3. Central Election Commission. (2008). Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja SBiH. Sarajevo: Central Election Commission
4. Central Election Commission. (2008). Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja SDA. Sarajevo: Central Election Commission
5. Central Election Commission. (2008). Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja SDP. Sarajevo: Central Election Commission
6. Central Election Commission. (2008). Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja SNSD. Sarajevo: Central Election Commission
7. Cpajak, Biljana „Three years imprisonment for hiding party funding “, Politika online, www.politika.rs, 8th February 2011
8. Datzler, Darko, Grizovic, Haris, Martinovic, Aleksandra, Stevanovic, Nina, Hajdarevic, Fatima, Kulina, Dragan, and Grbo, Zinka (2010). Monitoring provođenja antikorupcionih reformi u BiH. Sarajevo: Transparency International BiH
9. Doublet, Yves-Marie (2010), *Political financing: GRECO's first 22 evaluations, third evaluation round*, GRECO, Council of Europe
10. Dženana Karup-Drusko, *Medijski mutanti fabriciraju laži i pljačkaju državu!*, Interview with Zufer Dervišević, director of Financial police of FBiH; dated 1st August 2010, published in magazine BH Dani
11. European Commission. (2008). Enlargement Strategy and Main Challenges Strategija proširenja i ključni izazovi 2008.-2009., Communication of the Commission to the Council and European Parliament, Brussels: Author.
12. Istraživanje: Pobjednici tendera daruju političke partije; HDZ, SNSD, SDP, SDS, SDA i SBiH prijavili da su im privatnici donirali više od dva miliona KM - date: 15th January 2011, written by CIN, published by Dnevni Avaz on pg.12
13. Izborni zakon BiH („Official Gazette BiH”, no. 23/01)
14. Korajlic, Ivana (Eds.). (2010). Finansiranje političkih partija u BiH. Sarajevo: Transparency International BiH
15. Milosavljevic, Miodrag (Eds.). (2008). *Finansiranje političkih partija: između normi i prakse*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) and Fund for an Open Society Serbia
16. Ohman, Magnus., Zainulbhai, Hani. (2009). *Political Finance Regulation: The Global Experience*. International Foundation For Electoral System (IFES).

17. Open Society Institute. (2004). *Monitoring Election Campaign Finance, a handbook for NGO*. New York: Open Society Institute
18. Petak, Zdravko (2005). *Finansiranje predjecnickih izbora 2005: uloga regulativnih institucija*. Politicka misao, Volume 42, no. 1, pp 37-48.
19. Pinto-Duschinski, Michael. (2002). *Financing Politics: A Global View*. Journal of Democracy, Volume 13, Number 4
20. Pravilnik o godišnjem finansijskom izvještaju ("Official Gazette BiH" no. 61/06)
21. Tjernström, Maja and Austin, Reginald. (Eds.). (2003). *Funding of Political Parties and Election Campaigns Handbook Series*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA).
22. Transparency International Bangladesh. (2009). *Transparency in Political Finance in Bangladesh*. Bangladesh: Transparency International
23. Transparency International. (2005). Policy Brief: Standards on Political Funding and Favours. Retrieved from www.whofundsworld.org.za/pubs/papersmedia/tistandards.pdf
24. U.S. Agency for International Development. (2003). *Money & Politics Handbook: A Guide to Increasing Transparency in Emerging Democracies*. Washington: USAID
25. Walecki, Marcin, Šehić, Vehid, Hadžimehić, Nada and Ivaniš, Gojko (2004). Users' Guide on Political Party Financing, Money and Politics Project (MAP), Sarajevo: IFES and Central Election Commission
26. Workshop report on 13th International Anti-Corruption Conference (IACC): Global Transparency Fighting Corruption for a Sustainable Future, Athens, Greece from 30 October to 2 November 2008; Rapporteur: Delia M. Ferreira Rubio
27. Zakon o finansiranju političkih partija BiH („Official Gazette BiH“, no. 22/00, no. 102/09, 54/10)

Internet sites:

1. Centralna izborna komisija BiH: www.izbori.ba
2. Vijeće Evrope – Grupa država za borbu protiv korupcije: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp
3. Novine Dnevni list online: www.dnevni-list.ba
4. Evropska unija: www.europa.eu
5. Governance Indicators Database: www.iadb.org/datagob
6. http://www.unodc.org/pdf/corruption/publications_unodc_convention-e.pdf
7. Institut za demokraciju i izbornu pomoć: www.idea.int
8. Međunarodna fondacija za izborni sistem: www.ifes.org
9. Međunarodno udruženje za političku znanost: www.ipsa.org
10. Zakonodavstvo Velike Britanije: www.legislation.gov.uk
11. Novac i politika: www.moneyandpolitics.net
12. Magazin BH Dani: www.bhdani.ba
13. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj: www.oecd.org
14. Parlament Bosne i Hercegovine: www.parlament.ba
15. Politika, srbijanske novine, online izdanja: www.politika.rs
16. Alijansa Fair-Play, NVO u Slovačkoj: www.fair-play.sk
17. Transparency International BiH: www.ti-bih.org
18. Web site izborne komisije Velike Britanije: www.electoralcommission.gov.uk
19. UN Ured za droge i kriminal: www.unodc.org
20. Web portal www.sarajevo-x.com
21. Who Funds Who – novac u južnoafričkoj politici: www.whofundsworld.org.za

Dodatak

Dodatak 1: Finansijski izvještaji

Broj obrasca	Naziv obrasca	Obrazac sadrži opće podatke o...
Obrazac 1	Opći podaci o političkoj stranci	Pored općih informacija o političkoj stranci ovaj obrazac sadrži podatke o: - Lica ovlaštena za zastupanje stranke: ime i prezime, dužnost u stranci i adresa, - Ovlašteno lice za finansijske izvještaje: ime i prezime, adresa i telefon - Da li stranka ima organizacione dijelove nižeg nivoa (odgovor da ili ne)
Obrazac 1-1	Teritorijalna struktura političke stranke	- Naziv organizacionog dijela političke stranke
Obrazac 2	Pregled prometa svih transakcijskih računa političke stranke	- Naziv organizacionog dijela političke stranke, - broj računa i naziv banke, - Stanje računa na dan 1. januara za godinu za koju se podnosi finansijski izvještaj, - Ukupan promet ulaza bez početnog salda (za traženu godinu) - Ukupan promet izlaza (za traženu godinu) i - Stanje na dan 31. decembra za godinu za koju se podnosi izvještaj
Obrazac 2-1	Pregled stanja blagajne	- Naziv organizacionog dijela stranke, - Saldo blagajne na početku perioda - Ukupni ulazi u blagajnu, - Ukupni izlazi iz blagajne i - Saldo blagajne na kraju perioda.
Obrazac 3	Ukupni prihodi političke stranke (izvori finansiranja) s pregledom prihoda po organizacionim dijelovima stranke	a) Članarine (ukupno naplaćena članarina u KM; broj članova stranke koji su platili članarinu) b) Finansijski prilozi fizičkih lica i članova stranke (detalji u Obrascu 3-a) (ukupni iznos naplaćen u KM) c) Prilozi pravnih lica (detalji u Obrascu 3-b) (ukupni iznos naplaćen u KM.) d) Prihodi od imovine političke stranke (detalji u Obrascu 3-c) ukupni iznos prihoda po ovom osnovu u KM e) Dobit pravnih lica u vlasništvu političke stranke (detalji u Obrascu 3-d) ukupni iznos prihoda po ovom osnovu u KM f) Prihodi od poklona i usluga koje politička stranka nije imala obavezu platiti (detalji u Obrascu 3-e) ukupni iznos prihoda po ovom osnovu u KM g) Prihodi iz budžeta (detalji u Obrascu 3-f) ukupni iznos prihoda po ovom osnovu u KM h) Ukupni prihodi političke stranke u KM u izvještajnom periodu po svim osnovama.
Obrazac 3-a	Prilozi fizičkih lica veći od 100 KM	a) Naziv organizacionog dijela stranke, b) Ukupan iznos priloga čija je pojedinačna vrijednost manja od 100 KM, c) Prezime i ime donatora čiji je prilog veći od 100 KM, d) Jedinstveni matični broj donatora (nisu dostupne javnosti), e) Datum kada je prilog dat i f) Iznos priloga.
Obrazac 3-b	Prilozi pravnih lica veći od 100 KM	a) Naziv organizacionog dijela stranke, b) Ukupan iznos priloga čija je pojedinačna vrijednost manja od 100 KM, c) Naziv pravnog lica čiji je prilog veći od 100 KM, d) Identifikacioni broj dobiven od nadležnog poreskog organa (podaci nisu dostupni javnosti), e) Datum kada je prilog dat i f) Iznos priloga.
Obrazac 3-c	Prihodi političke stranke od imovine	a) Naziv organizacionog dijela stranke, b) Vrsta imovine na osnovu koje se ostvaruju prihodi, c) Korisnik imovine političke stranke, d) Broj ugovora, odluke, rješenja itd. (Centralna izborna komisija BiH može zatražiti da politička stranka dostavi kopije ovih dokumenata), e) Iznos ostvarenog prihoda i f) Iznos sredstava koji je politička stranka naplatila.

Obrazac 3-d	Dobit pravnih lica u vlasništvu političke stranke	a) Naziv pravnog lica, b) Identifikacioni broj dobiven od nadležnog poreskog organa, c) Šifra i naziv djelatnosti pravnog lica, d) Učešće političke stranke u vlasništvu (%), e) Iznos dobiti koja je prenesena političkoj stranci f) Datum prijenosa dobiti.
Obrazac 3-e	Nenovčane donacije i računi koje politička stranka nije imala obavezu plaćati	a) Naziv organizacionog dijela političke stranke, b) Donator, c) Vrsta poklona ili usluge, d) Datum primljenog poklona ili usluge, e) Ukupna vrijednost poklona ili usluge i f) Vrijednost koju politička stranka nije imala obavezu platiti.
Obrazac 3-f	Prihodi iz budžeta	a) Naziv organizacionog dijela političke stranke, b) Naziv nivoa vlasti, c) Broj i datum odluke i d) Ukupan iznos prihoda
Obrazac 4	Rashodi političke stranke s pregledom rashoda po organizacionim dijelovima stranke	a) Režijsko-administrativni i ostali troškovi izraženi u KM (detalji u Obrascu 4-1), b) Troškovi oglašavanja (detalji u Obrascu 4-2) i c) Ukupni rashodi u izvještajnom periodu po svim osnovama
Obrazac 4-1	Režijsko-administrativni i ostali troškovi	a) Naziv organizacionog dijela političke stranke, b) Vrsta troška, c) Konto i d) Iznos.
Obrazac 4-2	Troškovi propagande	a) Naziv organizacionog dijela stranke b) Vrsta troška: troškovi štampanja plakata i plakatiranja, troškovi štampanja predizbornih oglasa, proglašenja, saopćenja i sl. u javnim glasilima, troškovi organizacije i održavanja predizbornih skupova i troškovi štampanja, umnožavanja i slanja predizbornog materijala biračima i ostali troškovi c) Konto i iznos.
Obrazac 5	Pozajmice, krediti i dugovi	a) Ukupni krediti i pozajmice b) Ukupne obaveze prema dugovanjima
Obrazac 5.1	Obaveze političke stranke po kreditima i pozajmicama	1) Naziv davaoca kredita ili pozajmice, 2) Iznos kredita ili pozajmice, 3) Datum realizacije kredita ili pozajmice, 4) Visina rate i 5) Rok vraćanja kredita ili pozajmice.
Obrazac 5.2	Ostala dugovanja	1) Naziv povjerioca, 2) Iznos duga, 3) Datum nastanka duga, 4) Visina rate i 5) Rok vraćanja duga.

**Dodatak 2: Rezultat terenskog
istraživanja**

	Potruga putem	Vrijeme	Rezultat
1.	Internet (Google, TI BiH) Zato što je ova osoba vrlo informisana o političkoj situaciji putem TV i novina, ali još uvijek ne evidentira da je pročitao nešto slično.	11 h 20 min (u pet dana)	Podaci iz finansijskog izvještaja sa www.izbori.ba
2.	Internet (Google)	10 h	Bez ikakvih pojedinosti
3.	Internet (Google)	5 h 30 min	Samo podaci iz finansijskog izvještaja sa www.izbori.ba
4.	Internet (Google, TI)	4 h 15 min (u dva dana)	Bez bilo kakve informacije
5.	Internet (Google) Zato što ova osoba misli da se ti podaci ne mogu dobiti putem telefona	2 h	Bez ikakvih pojedinosti, ova osoba je na kraju imala osjećaj da postoji velika tajnost o finansiranju političkih stranaka
6.	Internet (Google, TI)	2 h	Bez bilo kakve informacije informacije
7.	Internet (Google, TI)	1 h 15 min	Bez bilo kakve informacije
8.	Internet (Google)	30 minuta	Podaci iz finansijskog izvještaja sa www.izbori.ba
9.	Internet (Google, Centri civilnih inicijativa)	30 minuta	Bez bilo kakve informacije
10.	Internet (Google)	30 minuta	Bez bilo kakve informacije
Ukupno vremena po osobi		4 sata	

Amra Fetahović, rođena je 1979. godine u Travniku gdje je završila osnovnu i srednju školu. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu - smjer Međunarodna ekonomija. Završila je magistarske studije na Univerzitetu Tor Vergata u Rimu na temu "Ekonomija Evrope i međunarodne finansije".

Tokom studiranja radila je u Organizacionom komitetu projekta Balkan Case Challenge 2002.godine. Nakon završetka fakulteta radila je u Raiffeisen Bank, a nakon sticanja diplome magistra od 2007.godine radi u Direkciji za ekonomsko planiranje pri Vijeću Ministara gdje je i trenutno zaposlena.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživače i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 73 istraživača.